

Ölümden doğuma Nietzsche

HASAN BÜLENT KAHRAMAN

Yarından sonrası benimdir. Bazı insanlar öldükten sonra doğar' diyordu ve Nietzsche, bu kehanetinde haklı çıktı. Geçen yüzyılın hemen başında bugün ölmüş olan bu felsefeci şimdi modern düşüncenin temel dayanaklarından birisi.

Freud'la birlikte başlayan ondan etkilenme süreci gelip Derrida'ya ve Foucault'ya dayanmıştır ve geç yirminci yüzyıl düşüncesini Nietzsche etkisinden arındırarak ele almak olanaksızdır.

Bununla birlikte, Nietzsche yirminci yüzyılın en yanlış anladığı felsefecidir de. Bir milliyetçilik karşıtı olmasına ve milliyetçiliğin oynadığı rolün ve 'tehlikeli' gelişme doğrultusunun ne olacağını herkesten önce kestirmesine karşın, zamanla, milliyetçiliğin en katı halinin 'faşizmin' kurucularından ve ideologlarından sayılabilmektedir Nietzsche. Geliştirdiği 'üstün insan' kavramının bu süreçte etkisi olmuştur. Fakat Nietzsche'nin entelektüel mirasını kendi hırsları doğrultusunda kullanan ablasının daha çok etkisi olmuştur. Buna rağmen o kısıtlamalar aşılmış ve Nietzsche bugünkü konumuna erişmiştir. Neden?

Her şeyden önce, Nietzsche, Kant'ın son biçimini verdiği Batılı modernist akılcı metafiziğe ilk şiddetli eleştiriyi getiren düşünürdür. Bunu yaparken Yahudi-Hıristiyan geleneğini kökünden sarsmıştır. Bu açılımının ipuçlarını daha ilk yapıtında veriyordu: Yunan tragedya geleneğinin doğuşunu irdeliyor, o zihnin Dionysosçu duyguculukla Apolloncu akıl arasında oluştuğunu saptıyordu. Sokrates sonrası dönem geleneğini bitirirken dengeyi Apolloncu aklın lehine bozmuştu. Öylelikle de yaşamın çaresizliğini bilmek ve onu oyunla ve müzikle aşma süreci bitmişti. Bu, çağdaş insanın çıkmazını açıklayan en önemli unsurdu.

Buradan başlayarak, Nietzsche, Batılı metafiziği, tarih felsefesi, kutsallık ve güç (iktidar-power) bağlamında silkelemeyi sürdürdü. Nihilizmini 'Tanrı öldü!' diyecek kadar ileriye götürdü. Ratio'ya (USA) karşı geliştirdiği dolaylı ve doğrudan eleştiri bağlamı, onun yirminci yüzyıldaki üç temel etki alanını belirlemiştir: 1. Dostoyevski'ye kadar geriletilen Camus'den geçip Beckett'e gelen varoluşçuluk. 2. Üstgerçekçilik ('Sürrealist'ler). 3. Buna göre bu iki anlayışın kesişme noktası olan Sade-Bataille hattı. (Tabii ki, 18. yüzyıl yazarı Sade'ı etkiledi demiyorum. Fakat hem Sade-Kant ilişkisini yeniden düşünmek hem de Bataille'ın 'Nietzsche Üstüne' isimli bir

kitabının bulunduğunu hatırlamak gerekir.)

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde felsefe sorgulamaları bu çerçeveye dayanır ve onun içinden çıkan iki temel kavram üstüne oturur. Nietzsche'yi son yirmi beş yılın mutlak hâkimi haline getiren o iki kavramın ilki güç ve iktidardır (power). Nietzsche bu olguyu 'güç iradesi' (will to power) olarak tartışıyordu. Bu anlayış etrafındaki yorumlar toplumbilimlerdeki ağırlığı Marx'tan Nietzsche'ye kaydırıldı. Buna bağlı olarak, iktidar kavramı sınıf-tarih eksenli ağırlığını nispeten yitirdi ve Foucault'nun büyük katkısıyla, 'özne' (subject) düşüncesine oturtuldu. Gene kaynağı Nietzsche'de bulunan özne-akıl-iktidar ilişkisi Foucault tarafından somutlaştırıldı. Özne anlayışı yeni bir metafiziğin, yeni bir etik ve siyaset anlayışının doğmasına yol açtı. Dolayısıyla Nietzsche'yi Marx sonrası düşüncenin 'ana'sı' olarak nitelendirmek yanlış değildir.

Schopenhauer ve Wagner'le başlamıştı. Sonra ikisinden de koptu. Son on yılını tam bir delilik ve yarı körlüğün koyu karanlığında geçirdi. O hale gelmeden önce kitaplarını yayımlama olanağını yitirmişti. Sonra çok uzun yıllar yanlış anlaşıldı. Şimdi tam bir 'diriliş' yaşıyor. Bu ölüm gününü doğum günü saymak çok mu yanlış olur?